Quamvis si quis eos urgeret, ac peteret, an vota monastica emissa justa ætate necessario servanda sint, ex doctrina S. Augustini, et exemplo veteris Ecclesiæ, in majores angustias credo, redigerentur ; nec scio, qua ratione Lutheri, et Catharinæ, Buceri, Petri Martyris, totque aliorum suorum Principum apostasiam defenderent. Sed his omissis, veniam ad id, quod in principio, in medio, in fine totius Refutationis, atque adeo in singulis fere paginis libri sui repetunt et inculcant ad nauseam usque. Quoniam enim ad tot mendacia illis objecta quid solidi responderent, non inveniebant, excogitaverunt callidum sane consilium, ut Jesuitis invidiam eo nomine conflarent, quod ausi sint illustrissimos principes mendacii coarguere. Ita enim derivata mendaciorum infamia a se in principes, id futurum speraverunt, ut quod ipsi rationibus non possent, notam videlicet mendaciorum eluere, id principes auctoritate præstarent. Ego vero sancte affirmare possum, numquam mihi in mentem venisse, ut illustrissimos principes, quamvis a religione Catholica alienos, mendacii reprehenderem. Illorum esse mendacia, quæ retuli, semper existimavi, qui Confessionem Augustanam, qui Apologiam, qui librum Concordiæ confecerunt id est, Philippi, Smiddelini, et paucorum aliorum Theologorum. Isti enim sunt, qui sciebant, vel certe scire poterant, et scivisse præsumuntur falsa esse, quæ dicebant, et scribebant, atque hoc est esse mendacem. Principes, et populi, quorum munus non est libros evolvere, quique suis Theologis crediderunt, seducti, circumventi, decepti dici possunt, mendaces dici non possunt. « At (inquiunt adversarii pag. 62.) idcirco Jesuitæ non solo fœdo illo mendacii nomine contenti, adjuncto epitheto illustre mendacium vocarunt, hoc est, vanitatem, et mendacium principum ; probe namque noverunt, vocem hanc, illustre, in lingua Latina, præcipue erga principum personas usurpari ». Responderem profecto illustrem hanc esse calumniam, nisi timerem, ne id etiam detorquerent ad principum injuriam. Ego igitur in Cicerone, aliisque bonis linguæ Latinæ auctoribus frequentissime legi illustre pro dilucido, et perspicuo, pro verbo, vel facto principis numquam legi. Illustre perjurium est in oratione Ciceronis, de Aruspicum responsis. Quod si adversarii nostri perjurium hominum illustrium, id est, principum, interpretentur, quis non rideat ? Ita igitur Jesuitæ de mendaciis principum ne cogitantes quidem, illustria dixere mendacia Philippi Melanchthonis, aliorumque similium sectariorum, quomodo Tullius illustre perjurium, quod perspicua, manifesta, clarissima essent ; nam ut idem ait Cicero in Partitionibus : Illustre aliquanto plus est, quam dilucidum. « At, inquiunt, verba illa præfationis Concordiæ, in quibus mendacia notantur, principum verba sunt ». Verba quidem illa ita scripta sunt, ac si a principibus dicerentur, sed a Theologis composita, et conscripta sunt. Principes enim nomine suo præfationem illam edi voluerunt, quo liber Concordiæ plus auctoritatis haberet. Sed quemadmodum decepti sunt, non autem mentiti, cum Concordiæ subscripserunt, quia vera esse crediderunt, quæ in ea continebantur : ita quoque cum præfationem a Theologis confectam suo nomine typis mandari voluerunt, non ipsi mentiti esse dicendi sunt, quamvis in ea præfatione multa sint falsa, sed ii, qui scientes falsa esse, non veriti sunt ea conscribere. Quæ cum ita sint, si principes Lutherani recte judicare voluerint non de Jesuitis querentur, a quibus nulla injuria sunt affecti ; sed Theologis suis merito irascentur, atque ab his dignas pœnas reposcent, qui ipsis ita imposuerunt, ut errores gravissimos, mendaciaque clarissima pro veritate eis obtruserint. Quod autem ad libellum meum attinet, is magnas agit adversariis gratias, quod cum antea ab auctore suo neglectus, sola typographi benignitate lucem aspiceret, nunc tantorum virorum summo conatu, totisque viribus oppugnatus, et nihil tamen læsus, cujus rei judicium æquis lectoribus libere libenterque permittitur, ab auctore proprio, non solum pro suo agnitus, et ejusdem jussu editus, sed etiam inter alios ejus libellos optimo loco sit collocatus.

VINDICIÆ BELLARMINIANÆ

R. P. VITI ERBERMANNI

S. J. THEOL.

IN QUATUOR CONTROVERSIARUM TOMOS

VINDICIÆ

PRO LIBRO PRIMO

DE VERBO DEI

Ad CAPUT I.

Cum Amesius Calvinista, in hoc et seqq. duobus capp. nil peculiare, quod sibi displicere posset, inveniret, tamen pro cavillandi prurigine, ex Bellarminiana, sacrorum librorum, in « Propheticos, et Apostolicos, » divisione occasionem captans, libros Deutero-Canonicos impugnat.

« Tota Scriptura », inquit, « a Bellarmino hic distribuitur in *libros Propheticos et Apostolicos* : At libri illi, qui vulgo apud nos Apocryphi dicuntur, neque sunt Prophetici, neque Apostolici ; ergo non sunt partes Scripturæ sacræ. Apostolicos esse nemo affirmabit. Propheticos autem non esse, probatur primo ex eo : quod Judæis non fuerint traditi, quibus tamen omnia eloquia Dei per Prophetas proposita, fuerunt credita. Rom. III. vers. 2. Neque enim Hebræis traditi fuerunt libri alii, quam Hebraice scripti, quod de istis libris non potest ostendi. Neque unquam fuerunt in canone Hebræo, cujus fidelissima depositaria fuit Ecclesia Judaica. » 2. Quod « non fuerint inter libros illos Propheticos, quos Christus suo testimonio comprobavit, ut solos, veros et genuinos, Lucæ XXIV. vers. 44. Matth. XIII. vers. 35. et XXXIV. vers. 15. et XXVII. vers. 35. Hi enim non alii fuerunt, quam illi, ex quibus Judæi putabant, se *vitam æternam habere*, quod de istis libris nunquam putabant. » Resp. 1. Majorem Bellarminus non ita universaliter assumit, sed indefinite « Propheticos » appellat, non modo eos, qui stricte sunt tales, adeoque divinam inspirationem et revelationem includunt (a quibus proinde, ut a potioribus, fit denominatio), sed etiam cæteros, qui tantum assistentiam, qua Scriptor a veritate nequeat deflectere, requirunt, uti sunt Historiales Vet. Test. Resp. 2. Falsa est minor, accepta de Propheticis large sumptis ; unde et falsa infertur conclusio, cum etiam juxta Calvinistas, libri Josue, Judicum, Ruth, Regum etc. sint canonici, nec tamen (saltem pro maxima parte) supernaturali et prophetico lumine revelati sint ; nec Christus illos suo testimonio comprobarit ; nec Judæis crediderint, ex illis se vitam æternam habere. Unde jam etiam ruit, quod Ames. Th. 4. nugatur de decretis Pontificum, quæ (juxta omnes Catholicos) non continent novam revelationem, sed antiquam declarant vel explicant, adeoque dotem propheticam non requirunt, sed tantum decretum divinum non concurrendi ad definitionem falsam.

Ad CAPUT II.

I. — Summa doctrinæ Bellarminianæ, contra Schwenckfeldianos et Libertinos, solo interno spiritus instinctu contentos, hæc est : Propheticos et Apostolicos libros, juxta mentem Ecclesiæ Catholicæ, verum esse verbum Dei, et certam ac stabilem regulam fidei, probatur : tum quia Moses, Prophetæ, Christus, Joannes, B. Apostoli, divina dogmata e SS. Scripturis confirmabant, nec ullum unquam ad interni spiritus judicium remiserunt : tum quia regula Catholicæ fidei certa, notaque esse debet : illa vero privata spiritus revelatio nobis ignota est, nisi forte miraculis fiat evidenter credibilis. Vicissim vero Propheticis et Apostolicis litteris nil est notius, nil certius. Notissimas esse, testis est universitas Christianorum, et consensio gentium : certissimas esse, et omnino divinas, constat, tum ex veritate vaticiniorum, tum ex incredibili et plane divina conspiratione tot virorum, qui diversis temporibus, locis,

linguis, occasionibus, sacra volumina conscripserunt; tum ex testimonio ipsius Dei, qui subinde cœlesti animadversione sacrorum librorum profanationem defendit; tum ex ipsius Scripturæ testimonio, cujus Prophetias constat esse jam plurimas impletas; tum denique ex divinis miraculis. Accedit denique ratio petita a divina providentia, quæ ita res omnes moderatur, uti cujusque natura postulat; ut scilicet cum ex animo et corpore constemus, et corporalia facilius, quam spiritualia capiamus, per ea, quæ corporis sensibus percipiuntur, quasi per quosdam gradus ad spiritualia et divina promoveamur. Quid ad hæc Amesius?

II.—Assumit 1. quod Bellarm. hoc cap. dixerat: « Regulam » debere esse « notam » et facilem, adeoque accommodari ad rei notificationem; hinc infert 1. « Cum Scriptura si regula, non est obscura et difficilis, ut volunt Pontificii ». Respondeo: Ipse Amesius cap. 4. th. 1. admittit varias obscuritates S. Scripturæ. Ergo et ipse cogetur dicere, eatenus illam non esse regulam. Ergo juxta omnes non est regula in actu secundo, nisi quatenus verus ejus sensus innotescit. Differimus autem in hoc, quod Catholici veram sensum capiant ab Ecclesia, Protestantes a suo quisque spiritu privato.

2. Arg. « Regula proportionis paritatem habet cum alia re, cujus est regula. Si igitur Scriptura sit regula fidei, hæc non extenditur ultra Scripturam, atque adeo traditiones non scriptæ nihil pertinent ad fidem ». Eodem recidit, quod num. 7. cavillatur. Respondeo: Antecedens tantum verum est de regula adæquata; traditiones vero non scriptas esse etiam regulam partialem, infra patebit.

3. Arg. « Regula habet in se rationem exemplaris, adeoque prior est natura suo regulato. Ergo scriptura tamquam regula est prior fide. Si fide, tum et fidelibus. Si autem fidelibus, tum Ecclesia, quæ cœtus est fidelium, atque ita Ecclesia Romana excidet superiore illo loco, in quo sese nefaria quadam præsumptione collocare solet. quasi esset ante et supra Scripturam. Resp. Plus ex eo antecedente non sequitur, quam S. Scripturam esse priorem iis actibus fidei, quos dirigit. Quis vero negaverit, posse innumeros ad fidem converti, et Ecclesiam conflari ex fidelibus, qui solum illud ἄγραφον Apostolorum Symbolum profitentur? Ecclesiam Christi fuisse collectam ante codices Novi Testamenti scriptos, nec Calvinistæ dubitabunt, si Apostolorum Actibus credant. Unde evanescit criminatio illa Amesii, de qua suo loco.

4. Arg. « Regula consistit in indivisibili, h. e. ita constituta est, ut nec minimum augeatur, aut minuatur; ergo Scripturas violant, qui suas traditiones ipsis adjiciunt, aut tollunt quidquam ab iis præscriptum: cujus utriusque sceleris Pontifices Roman. manifeste tenentur. » Resp. 1. Antecedens nimis falsum esse, patet ex legibus positivis omnibus, quas constat esse morum regulas, et tamen augeri minuique posse. 2. Concesso toto argumento, negatur subsumptum, quod est manifesta calumnia.

5. Arg. « Si Scriptura sit regula Fidei, tum qui in S. Scripturæ expositione possunt errare, possunt etiam errare in fide, et falsam fidei regulam aliis commendare. Pontificem autem, et Ecclesiam Romanam insulse et impie multas partes Scripturæ interpretari, manifestius est, quam ut egeat probatione. Ergo Pontifex Rom. in suis decretis fidei et morum turpiter potest errare ». Resp. Major, si intelligatur de expositione auctoritative definitiva, conceditur. Sed tunc insulse et impie calumniari Amesium manifestius est, quam ut probatione indigeat.

6. Arg. « Natura hujus regulæ est, ut sit præceptio; ergo quidquid admittitur citra directionem hujus regulæ, aberratio est. Ergo supererogationes omnes Pontificiorum, et pleraque eorum dogmata, errata saltem debent agnosci. Resp. Antec. esse falsum, constabit tom. 2. lib. IV. cap. 2. Multo plura et majora consuluntur virtutum opera, quam præcipiantur etc. 2. Non esse Scripturam fidei morumque regulam adæquatam, patebit infra. « Denique, » inquit, « fidelium sunt hostes, qui regulam illam e manibus fidelium extorquent. » Resp. 1. Sit ita: quem ferit? Anne Catholici SS. Biblia Vulgatæ editionis e cujusquam manibus extorquent? Num quælibet Lutheranæ et Calvinisticæ versiones sunt regulæ? Hostisne parvuli est, qui cibum solidum et nocivum ei eripit, et lac præbet?

III.—Qualitates illas a Bellarm. Scripturæ in fine 1. cap. concessas (quod sit « regula certa et stabilis »), assumit Ames. et hinc infert 1. « Si in se certa regula, tum certos nos reddere potest de voluntate Dei sine definitione Ecclesiæ. 2. Tum incerta omnia mendacium hominum decreta sunt ad istam regulam examinanda. 3. Tum varios et incertos sensus non admittit. 4. Tum omnium controversiarum fidei determinatio ex Scripturis est petenda. 5. Si etiam stabilis sit regula, tunc nihil nobis est creditu necessarium, et ut le, quod Apostolorum ævo fuit ignotum. 6. Tum dispensationes Pontificum sunt perniciosæ imposturæ. 7. Tum denique stabilitas Ecclesiæ ex eo tota pendet, si huic regulæ constanter adhæreat » Resp. Corollarium primum male infertur. Nam licet genuina Dei revelatio sit in se certissima, nobis tamen evidenter certa non est, cum solum credibilitatis, non autem veritatis evidentiam in via habere possimus, ut infra fusius. 2. Corollarium admitto, dummodo prius constet de vero sensu verbi scripti. 3. 4. et 7. vera sunt de verbo Dei ejusque sensu vero, a Spiritu sancto «scripto in tabulis cordis carnalibus», h. e. in animis fidelium vitaliter expresso; falsa autem de cortice verborum variis interpretationibus obnoxio. 5. In bono sensu verum est: nihil enim credimus etiamnum, nisi quod fuit tempore Apostolorum revelatum, saltem mediate, de quo alibi. 6. Est perniciosa calumnia, quæ pariter tollit omnem dispensationem aliam, sive divinam, sive humanam.

IV.—Quod Ames. th. 7. ait: «In plerisque rationum, quibus illa confessio firmatur, Bellarm., causam expresse magis jugulari, idque ex collatione a se subjecta statim apparere; ostendit, se nugacissime cavillari, idque se pro scopo habere. Cum enim falsa de Pontificiis inique assumat, quid mirum est, quod suppositis iis calumniis juguletur causa Catholica. Veritas sibi clare constat, si sine offuciis instituatur collatio. Nam 1. Moses, Prophetæ, Christus, Joannes, Apostoli, vel divina dogmata ex Scripturis ipsi confirmabant; vel certe ad Scripturas legendas alios hortabantur, non vero ad instinctum spiritus interni etc. Idem nos Catholici dicimus et facimus, si indefinite in utrobique affirmetur. Si vero universaliter de omnibus dogmatibus e Scriptura confirmatis a Mose, Christo, etc. itemque quod hi omnes promiscue ad Scripturas legendas hortati sint; manifeste falsum assumitur. Uti est et illud, quod ex Azor. Instit. moral. quæst. 2. lib. IV. cap. 18. fide Græca allegatur. 2. S. Moses controversias ex lege dijudicandas docet satis aperte. Idem nos aperissime dicimus et facimus. Non tamen e sola lege in tabulis expressa, id quippe fieri nequit, sed juxta legis sensum, qui sicut in Veteri petendus erat a Sacerdote Summo, sic et in Nova; alioqui litium finis non foret. 3. Christus Pharisæos ad Scripturas remisit Joan. v. vers. 39. Sed an ad solas? Nequaquam. Nam ibidem præter testimonium Joannis B. et Scripturarum, remittit quoque Judæos ad testimonium Patris in Jordane vers. 32. et miraculosa « opera » a se « facta » vers. 36. Unde evanescunt insulsæ cavillationes Amesii, quas putide in seqq. congerit de Joanne B. Beræensibus, Apostolis etc. Nec micam salis continent, sed inficetas et protritas calumnias tantum, denuoque recurrent excutienda, cum infra de S. Scriptura, Pontifice, Ecclesia etc. agetur. Unde et patebit, quanta sycophantia Bellarmini conclusionem contorqueat in Catholicos, tamquam Scripturæ contemptores; cum ea adamussim quadret in Biblistas, qui idola suorum phantasmatum, sacrorum librorum cortice convestiunt, renuuntque genuinum eorum sensum discere ab iis, quibus Christus dixit: *Qui vos audit, me audit etc.* Qua vero fronte Puritanus iste privato spiritu, more segregum omnium, ex asse mancipatus, audet pronuntiare: « Pontificiorum religionem nullam certam et stabilem habere *regulam?* » *et nihilominus* mox inter regulas credendorum, quas Catholici assignant, recitat « 1. Quæ aperte in Scriptura continentur. 2. Quæ aperte ex illis deducuntur etc. » Quid? an hæ non certæ et stabiles regulæ sunt, ex omnium consensu? Num incertum Catholicis est, unicam illam esse quovis tempore veram Christi Ecclesiam, veraque ejus membra omnes et solos eos, qui Apostolicæ Sedi communione junguntur? Numquid ab eadem, certa et determinata Scriptura vulgatæ editionis, certæ Traditiones divinæ, certa concilia approbata, certus Papa legitimus, certa ejus auctoritas in fidei morumque decretis etc. emanant? Ubi vicissim apud infelices Biblistas incerta sunt omnia, præter privatum vertiginis spiritum, quo quisque sibi Scripturæ versionem, canonem, interpretationem et sensum vel fabricat, vel deligit ad libitum.

V.—Tandem Epimetri loco subjicit Amesius: « Hujusmodi considerationibus imbuti, fatentur ipsimet Pontificii, falsi aliquid posse ita proponi, ut obligetur quis ad credendum illi falso fide divina etc. Quænam vero sunt considerationes istæ? Amesianæ, an Bellar-

minianæ? Chrysippeum acumen fuerit, et prodigiosa syllogistice, quæ ex illis hoc inferre quiverit! Sit tamen ita, quid tum? An adeo absurdum est : « Posse aliquod falsum simplici ita proponi, ut obligetur ad credendum illi falso fide divina? » Equidem licet ea Alex. Pezantii sententia, quam tuentur etiam Bannez, Valentia, et alii, quos citat et sequitur Tannerus, mihi minus probetur, censeamque longe (verius, cum CC. Lugo et Pallavicino, ad veracitatem Dei spectare, ut numquam permittat aliquod falsum fieri evidenter credibile, tamquam dictum a Deo : nihil tamen obstat, quominus error aliquis simplici rustico ita proponatur, ut ex errante conscientia teneatur ad assensum. Hoc inter quoscumque sectarios haud raro evenire, fateri tenentur omnes, qui sentiunt, in cœtibus fundamentaliter corruptis salvari simplices inculpate errantes. Quis dubitet, Lutheranos esse persuasos, teneri se, explosa transubstantiatione, ad credendam impanationem in Cœna, v. gr. Sacramentarios signum Corporis Christi, etc. Quid ergo omni hoc suo præludio, nisi perspicue cavillatus est Amesius ? Nimirum hoc est : Enervare Bellarminum!

Ad CAPUT IV.

Doctrina Bellarmini in hac controversia, est perspicue tradita in decreto synodi Tridentinæ omnibus noto : Nec ille aliud principale fundamentum, præter « publicum totius Ecclesiæ judicium » urget. Unde si quid Amesius hic « enervare » voluisset, unice auctoritatem Ecclesiæ, infallibilem in definitionibus, labefactare debuisset. Nam argumenta, quæ Ecclesiam ad statuendum divinorum librorum canonem (uti et alia quævis dogmata controversa) impulerunt, non est necesse, ut singula per se sint apodictica et irrefragabilia; cum alioqui non opus foret Ecclesiæ sententia definitiva. Facillimum ergo erit a cavillis consuetis hic se expedire, cum nihil producere vel ex Scriptura (quam alias unicam regulam in rebus fidei crepant) vel e ratione convincente queat, ut patebit in decursu. Certe pleraque ne probabilia quidem, sed plane falsa, aut etiam injuriosa, assumuntur. Quam multa ejusmodi in prima mox Theodosi addensantur, ut fere plures numerari possint errores, calumniæ, mendacia etc., quam versus! Nam 1. etsi « Scriptura S. contineatur illis libris, qui scripti fuerunt a sanctis Dei hominibus » : non tamen hi omnes, et singuli (quod contendit Amesius), « acti sunt infallibiliter a Spiritu S. tam quoad materiam, quam quoad formam scriptionis ». Neque id affirmatur II. Petr. I. v. 21. universaliter, ut ille fingit post Witackerum; quem dudum ostendit P. Gretserus pag. 98. et seqq. dum suis argumentis quosdam libros canonicos eversum ivit, propemodum universos subruisse. Sane juxta hos Novatores periclitarentur de magna parte suorum librorum Esaias, Jeremias etc. 2. Falsum est et improbabile, omnes « libros V. T. Ecclesiæ veteri traditos esse a Prophetis » (stricte et κατ' ἐξοχὴν ita nominatis, uti sunt Moses, David, 4. majores, 12. minores), quod tamen unice contendit Amesius, ut jam etiam vidimus in notis ad cap. 1. Æquivocatione igitur et hic cavillatur. 3. Multiplex et decumana sycophantia est, cum sine ulla probatione pronunciat : « Quia alii quidam libri (præter eos, quos cum Judæis in præsentia Ecclesiæ reformatæ recipiunt), in Græcis Bibliorum versionibus primo, et postea in Latinis post tempora Prophetarum cum istis temere conjuncti fuerunt ab imperitis et incautis hominibus, et in aliquo honore habiti; idcirco a Pontificiis nuper fuerunt canonizati, reclamantibus non paucis inter ipsos Papistas doctiores ». Numquid hic singula prope verba turgent atrocibus calumniis? Pudeat Netthenum, et cæteros Amesii Encomiastas, quod ita suspiciant « mirabile » hoc « Compendium », in quo tamen nihil apparet mirius effronte in sycophantando audacia. 4. Falsum est, « libros Tobiæ, Judith », et cæteros, quos rejiciunt cacodoxi, « non esse scriptos a Prophetis, » latius acceptis, ut paulo ante dictum, « nec ab iis probatos, non Hebraice, non Ecclesiæ Judaicæ traditos, aut ab iis receptos, non a Christo aut Apostolis ulla ratione approbatos, sed a canone approbatos tacite seclusos ». Rumpentur citius Puritani omnes, quam illa tam temere ab Amesio asserta, ulla irrefragabili auctoritate vel ratione probare valeant. 5. Denique blasphemia est : « Eos libros non referre majestatem Scripturæ sacræ : in plerisque eorum varia contineri, quæ cum libris Propheticis, cum semetipsis, et cum veritate manifeste pugnant ». Recte pronuntiavit P. Thomas Baconus in analys. disp. 3. cap. 13. nu. 193. intolerabilem esse sectariorum impudentiam et iniquitatem, qui, cum tot alias concoquant in libris canonicis indubitatis occurrentes contradictiones (quarum nonnullæ ibidem relatæ humano ingenio apparent ita insolubiles, ut ex omnibus fidei nostræ articulis videatur esse difficillimus is ipse : quod in Scripturis nulla sit aut falsitas, aut contradictio), tamen cum ad Deutero-Canonicos, Judith, Estheris, Machabæorum etc. accedunt, ita moroso sunt stomacho, ut manifestis scatere falsitatibus et antilogiis clamitent. Quænam vero, dicite, o lyncei, majestas divina relucet magis in Ecclesiaste et Cantico Cantic. quam in Sapientia et Ecclesiastico? in libro Ruth, quam in Judith? etc. Cur potius Epistola ad Philemonem, quam Jacobi, divinitatem redolet? cum hæc omnium novatorum Patriarchæ visa sit « straminea, et Apostolico spiritu destituta ». Anne Christus et Apostoli magis approbarunt Addiam, Sophoniam, etc. quam Tobiam, Judith, etc.? Unde ostenditur, hos sine Spiritus S. instinctu et assistentia scriptos? a nullo Prophetarum aut Apostolorum probatos? Num Neo-Evangelicis vice ἀποδείξεως est negativum argumentum, communi alias sapientum calculo explosum? Nempe sufficit ipsis recentiorum Judæorum testimonium! Producant, si possunt, vel unicum concilium, aut S. Patrem, qui canonem Lutheranum vel Calvinisticum ex asse approbet, nec ab ipsis plus minus dissentiat. Laodicenam synodum jactant? Sed hæc Apocalypsim omittit, et Judæ Epistolam. Melitonem laudant? at Sapientiam is admittit. Hilarium? adnumerat is Canoni Epistolam Hieremiæ, quam Protestantes tollunt. Hieronymum? probat iste cum Nicænis Patribus Judithæ librum; uti vice versa omittit Athanasius Estherem, Epiphanius lib. Baruch, Gregorius Nazianzenus tam Estherem quam Apocalypsim. Nos vero Catholici, cum habeamus Tridentino decreto per omnia consentientes S. Innocentium I Papam, et Augustinum cum numeroso concilio Carthaginiensi (cujus ipse pars magna fuit), ex primis vero quatuor sæculis, pro singulis libris controversis, illustria Patrum testimonia : quis proinde sive furor, sive impudentia est, dicere cum Amesio : « Idcirco a Tridentinis PP. canonizatos esse eos libros, quia temere ab incautis et imperitis fuerant in græcis et latinis versionibus bibliorum adjuncti? » Aut cum Titio, Helmstadiensi ostentatore pag. 23. « Quæ sententia nulla e primis quatuor Nov. Test. Ecclesiæ sæculis DD. suffragia pro se habet, ea non potest vocari sententia antiquæ Ecclesiæ, sed talis est, quam de canone librorum Vet. Test. novo et inaudito in Ecclesia ausu sub anathemate proposuit concilium Tridentinum, ergo etc.» Sane unicum istud Amesii effatum apud quemvis cordatum detrahit ei fidem omnem et existimationem : hæc vero Titii minor propositio, aut est inscitiæ intolerabilis, aut mendacium adipatum, aut certe cavillatio sycophantica, homini rabioso magis quam Doctori convenienc : Eodem enim jure, vel injuria potius, poterat damnare anathematismum Nicæni pro ὁμοούσιῳ, Ephesini pro θεοτόκῳ etc. ut consideranti patebit. Alia in hanc materiam videantur ad calcem cap. 10.

Ad CAPUT VII.

Cavilli, quibus Amesius argumenta generalia Bellarmini pro canone sacrorum librorum eludere conatus est, partim supra ad cap. 4. relati sunt, partim infra ad cap. 10. discutientur. Verum quia ad particulares S. Scripturæ libros impugnandos descendit, ejusdem vestigiis insistimus. Non est tamen animus, hic prosequi difficultates historicas et chronologicas, quæ circa 7. capita posteriora Esther, libros Judith, Tobiæ, Machabæos, etc. agitantur; cum et a P. Gretsero in defensione libri 1. itemque a PP. Serario, Tirino, etc. in Commentario abunde id sit præstitum. Et quamvis aliquis hæreret alicubi nodus inextricabilis, quod minime reor, non ideo canonica auctoritas libro tali esset abjudicanda, cum idem alias fieri deberet Pentateucho, Evangeliis, etc., ut supra monuimus. Perlustrabimus ergo reliqua Amesii, quæ Bellarmino objicit. Ac 1. contra 7. posteriora capita Esther, judicio Bellarmini in canonem referenda, quod in codice, quem concilia et Patres legere consueverunt, exstitisse omnimode censenda sint, Amesius post Junium et Hunnium sic arguit : « Non sequitur, etiam Bellarmino fatente : In iisdem exemplaribus continebantur duo libri posteriores Esdræ, quibus continebantur et priores; ergo neque sequitur : Concilia et Patres numerant librum Esther inter sacros et Canonicos; ergo etiam postrema 7. capita Scripturis Canonicis accensent ». Respondeo, concedo totum. Sed hoc non est argumentum Bellarmini, sed cavillatio novatorum. Ille enim expresse addit : « Qualem

illi legere consueverant », ut etiam Amesius recitat. Imo multo amplius addit Bellarm. quæ Amesius dissimulavit fide non bona; nempe : « Concilia et Patres, qui librum Estheris canonizabant, de eo volumine locutos, quo tum ipsi, tum universa Ecclesia utebatur. Utebatur autem illa Vulgata Græca, quæ 7. capita illa continebat, ut testantur SS. Athanas. et Hieron. itemque Græci textus, qui LXXII. Interpretum nomine circumferuntur etc. » Nil simile de duobus posterioribus Esdræ et Machabæorum dici potest. Ergo cavillatur, et non enervat Amesius. Nimirum aliud est, annecti « formaliter, » tamquam genuinæ partes ejusdem libri, aliud mere « materialiter », uti posset canonico jungi liber mere profanus.

2. Sic cavillatur : « Propter 7. illa capita rejectus fuit totus liber Esther a nonnullis. Vel hoc igitur nomine rejiciendæ sunt adjectiones ex Canonicorum librorum exemplaribus ». Si hæc illatio valeret, oporteret pariter Epistolas Jacobi, Judæ, etc. cum Luthero e Canone exscindere, aut saltem illas earum partes rejicere, quibus ipse permotus, non esse Apostolicas prætendit; quod Calvinistæ non admitterent.

3. Ait : « Qui librum aliquem simpliciter in canonem referunt, non ideo omnes lacinias illi assutas habent pro divinis ». Ita est, quid hinc infert? Tuum erat probare, illa 7. capita esse « laciniam assutam, et partem spuriam ». Quod iterum num. 4. supponitur, et nec leviter probatur. th. 9. « Negat esse probabile », uti cum Origene dixerat Bellarminus, ista 7. capita fuisse aliquando in textu Hebræo, deinde casu aliquo excidisse. Sed nec vel leviter tangit conjecturam allatam : ejusque rationes in contrarium nihil urgent, cum præter principii petitionem nihil plane contineant.

Ad CAPUT IX.

Amesius contra quædam capita Danielis ex Witakero repetit, quæ vel sunt mera principii petitio, vel explorata mendacia, ut patet ex P. Gretsero in cap. 9. quod cum ignorare Amesius non posset, tandem in ipsum S. Hieronymum mucronem suum stringit, ac cum Erasmo versipelli damnat S. Doctorem « vafri », immo aperti mendacii, quod contra conscientiam « ad placandam imperitorum invidiam », in Apolog. 2. contra Ruffim. dixerit : « Se, quæ in præfat. in Danielem scripserat, non ex sua, sed Judæorum sententia scripsisse ». Nempe hoc est (quod de Calixto testatur Hulsemannus) SS. Patres « tractare ut pupas et crepundia »; cum placent, laudibus ad cœlum tollere; cum displicent, ut criminosos plectere. Sed vel hinc elucescit innocentia Ecclesiæ Catholicæ.

Ad CAPUT X.

I. — In hunc locum referre libuit cavillos Amesii, quibus argumenta generalia Bellarmini pro canone Concilii Trid. libros Deutero-Canonicos in numerum « Sacrorum » referentis, eludere conatur. Jam supra ad finem cap. 4. notatum : ad definitionem authenticam concilii non requiri argumenta, singula per se in solidum convincentia; sufficit enim, si ex omnibus in unum conflatis emergat certitudo moralis, quæ per Ecclesiæ decretum, ex Spiritus S. assistentia ἀναμάρτητον, transeat in articulum, cui non possit subesse falsum. Unde cum Bellarm. I. ostendit : SS. Patres ex illis libris controversis testimonia citare, et quidem tamquam ex Scripturis sacris, divinis et canonicis etc., frustra

Objicit Amesius : « Etiam III. et IV. Esdræ, aliosque libros citra controversiam apocryphos, citari a *Patribus*, vocari *sacros*, *divinos*, *canonicos;* immo etiam Patrum, Pontificum, et conciliorum scripta, ita nonnumquam vocari, licet alio sensu, ac Prophetica et Apostolica, ut agnoscit ipse Bellarm. » Resp. enim, illas citationes et nuncupationes honorificas seorsim sumptas, esse tantum partiale motivum ad includendum canoni sacrorum voluminum etiam ex. grat. duos libros priores Machabæorum. Longe fortius accedebat alterum; quod nempe S. Augustinus, cui uni plus quam 1000. Lutheris, 1000. Calvinis merito defertur, testatus sit lib. XVIII. de Civit. Dei cap. 36. « Illos non a Judæis, sed ab Ecclesia pro Canonicis haberi ». Quodque cæteris canonicis adnumeraverint eosdem concil. Carthaginiense, SS. Innocentius et Gelasius Summi Pontifices etc. quod certe viri illi sanctissimi et sapientissimi numquam fecissent, nisi persuasum habuissent, auctoritatem canonicam eorum librorum ab Apostolica traditione promanare.

II. — Frustra 1. miratur Amesius : « Quomodo Apostoli sub N. T. alium canonem

V. T. tradiderint, quam fuerit unquam illi Ecclesiæ traditus. »

Frustra 2. consuetam suam næniam occinit : « In scriptis Apostolorum nihil tale apparere, sed contrarium potius etc. »

Frustra 3. negat, « ullum Patrum tradere hos libros habitos fuisse canonicos ex traditione Apostolica. »

Frustra 4. contendit, si verum id esset, « tum multi Patres in canone V. T. exponendo non secuti fuissent Hebræos etc. » Contra *enim est* 1. quod satis probabile sit, etiam eos libros controversos, fuisse a vetere Hebræorum Synagoga agnitos, ut auctoritatis canonicæ (vide P. Gretserum pag. 108.); posteriores vero Judæos a priscorum canone, uti in plurimis aliis rebus, deflexisse, cum in suo Thalmud Jobum etiam negent esse canonicum. 2. Etsi gratis daretur, numquam illos fuisse in Hebræorum canone ante Christum; cur, si, ut supponimus, vere divini sunt, ac ex speciali assistentia Spiritus sancti infallibiles, non id ab Apostolis primum potuit declarari? 3. Quod de hac canonizatione nil legatur in scriptis Apostolorum, quid mirum? cum nec de canone indubitatorum V. et N. T. librorum quidquam in illis reperiatur. 4. Etsi Patres conceptis verbis non pronuncient, id esse ex traditione Apostolorum, reipsa tamen et implicite hoc asserunt, dum aiunt : « Ecclesiam illos pro canonicis habere ». Hæc autem nullum dogma fidei proponit, nisi a Christo et Apostolis profectum. 5. Denique, sicut de Epistolis Jacobi, Judæ etc., ita et de Tobia, Judith, etc. potuit apud PP. tertii et quarti sæculi dubitatio oriri, ac traditio Apostolorum ignorari.

III. — Probationi Bellarminianæ a conciliis petitæ perquam inepte.

Objicit Amesius 1. : « SS. Hieronymi et Augustini tempore, necdum a generali concilio fuisse quid decretum de illis controversis. Quid tum? numquid etiam provinciale, legitime approbatum, receptum, tantæ auctoritatis merito censetur, ut ejus ductum secuta synodus Trid. tandem sub anathemate sanxerit hunc, quem nunc veneramur canonem? « At », inquis, « cur non citius in aliquo anteriori generali concilio id præstitum? » Resp. Quia numquam ante Lutherum tanta necessitas, quam videtur imposuisse importuna sectariorum libido novandi pleraque omnia. Numquid ante Arium ὁμοούσιον, ante Nestorium θεοτόκον ante Pelagium peccatum originis, ante Berengarium transsubstantiationem tam clare, distincteque definivit Ecclesia?

Objicit 2. « A Pontificiis non probari canonem 26. ejusdem concilii Carthag. quo vetatur primæ Sedis Episcopus vocari princeps Sacerdotum etc. ». Resp. Neg. assumptum; tantum enim de primæ Sedis Episcopo in Africa loquitur : nec ita desipiebant Afri, ut primæ Sedi totius orbis leges auderent præfigere.

Objicit 3. libros illos controversos, « a concilio Carthag. dici æquivoce canonicos : aut si vere canonicos intellexit, tum Laodiceno contradixisse ». Resp. Laodicenum libros illos non rejicit, sed negative se habet respectu illorum, adeoque non ei contradicit Carthaginiense; non magis certe quam Calvinistæ, qui Apocalypsin et Judæ Epistolam admittunt, quas illa synodus omiserat. A Carthaginiensi canonicis adnumeratos esse libros duos posteriores Esdræ, dicit, sed non probat Amesius; oppositum patet ex fine cap. 20. Bellarmini, cui nihil habuit, quod reponeret Amesius, qui tandem eo prorumpit audaciæ, ut concilium illud Carthaginiense dicat « temere admodum fecisse, quod sine ulla singulari ratione (quæ scilicet Calvinistis arrideat) libros illos retulit in canonem quingentis aut sexcentis annis, postquam editi fuerunt, quos et Ecclesia V. T. et Apostoli et concilia omnia antecedentia extra canonem reliquerunt ». Sed impudens hæc calumnia ex dictis evanescit.

IV. — Dicerat Bellarm. hoc cap. « Ecclesiam nullo modo posse facere librum canonicum de non canonico, sed tantum declarare, quis sit habendus canonicus; et hoc nos tenere : sed nec pro arbitratu, sed 1. ex veterum testimoniis, 2. ex similitudine librorum, de quibus ambigitur : 3. ex communi sensu et quasi gustu populi Christiani etc. Et hæc tria Ecclesiam observasse. » Quid his opponit Amesius cap. 2. th. 7. nugas et cavillos, more consueto : 1. manifeste falsum, immo implicatorium est, « illa tria (simul sumpta, ut Bellarm. accipit) æque nota fuisse Melitoni, Hilario, Epiphanio, Hieronymo, concilio Laodiceno etc., qui istos libros extra canonem reliquerunt ». 2. Si opus foret « testimonio auctoris, qui illo sæculo vixit, quo libri illi; (controversi) editi fuerunt » (uti Amesius prætendit) eliminandi e V. T. essent omnes olim dubii, et nunc a Calvinistis quoque recepti. 3

Etiam de his N. T. libris, scilicet Epistola Jacobi, Judæ, secunda Petri, II. et III. Joannis, itemque Apocalypsi, « varia fuere Veterum Patrum testimonia »; quæ varietas cum non obstet, quin jam recipiantur ab omnibus, cur obstaret in Tobiæ, Judith, Sapientiæ etc., V. T.? 4. Noctuæ Calvinianæ judicant, « non esse majorem similitudinem librorum » Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, etc. cum Propheticis Josue, Judicum, Ruth, Regum, etc., quam esse tenebrarum cum luce, et illam similitudinem, quæ aliqua ex parte in cæteris habetur, non sufficere ad eorum canonizationem ». SS. Augustinus, Innocentius, Gelasius, conc. Carthag. etc. judicant esse omnino similitudinem : utris creditis, Quirites? 5. Communis sensus populi Christiani *per 1200. annos*, junctus Veterum testimoniis, et similitudini cum aliis libris, merito permovit concilium Trid. ad discernendos illos libros ab apocryphis : nulla in *eo omni sensu* est umbra *privati Spiritus*, quem justissime characterem hæreseos *irrident* pii omnes. 6. « Si populus Christi non habet alium sensum nunc, quam habuit olim in concilio Laodiceno et ante, cum istos libros extra canonem reliquit »; cur ergo Calvinistæ cum Catholicis admittunt Judæ Epistolam, et Apocalypsin, quas conc. Laodicenum extra canonem reliquit? 7. « Media prædicta declarandi » canonicos, cum habeant certitudinem moralem, faciunt, ut declaratio Ecclesiæ Rom. ob promissionem assistentiæ Spiritus S. habeat « certitudinem fidei divinæ », non minus ac illud post multam disquisitionem ab Apostolis latum de legalibus decretum Act. XV. *Visum est Spiritui S. et nobis etc.* Sed jam demum Amesio relicto, hic loci, ob materiæ affinitatem, referre opportunum erit,

QUOS CAVILLOS JOAN. GERHARDUS IN SUO BELLARMINO ὀρθοδοξίας TESTE, EX HYPOTHESIBUS BELLARMINIANIS HINC INDE INDISCRIMINATIM DECERPTIS CONTEXAT?

I. — Disp. 1. th. 8. et seqq. ex eo, quod Bellarm. lib. II. de Verbo cap. 2. §. tertium argum. concedit, israeliticam ecclesiam ante Christi adventum « Eloquia divina sibi concredita » fideliter custodisse, sic arguit : « Cuicumque Ecclesiæ concredita fuere eloquia DEI, h. e. Scripturæ canonicæ, et quæ Ecclesia depositum illud fideliter custodivit, illius testimonium in secernendis libris apocryphis a canonicis merito amplectimur : jam vero ecclesiæ israeliticæ concredita fuere eloquia DEI, h. e. Scripturæ canonicæ, eademque depositum illud ante Christi adventum fideliter custodivit, » fatente Bellarmino ; « ergo ». Ulterius : « Omnes isti libri, quos in canonem non admittimus, rejecti fuere ab ecclesia israelitica ; ergo testimonium et consensum ecclesiæ israeliticæ in repudiandis a canone controversis illis libris, quos Bellarm. cap. 7. 8. 9. 10. ab Hebræis rejici asserit, merito sequimur ». Resp. 1 : concesso argumento ex asse, negatur, subsumptum. Nam ut optime ex P. Sebast. Heissii suggestione adnotat P. Gretserus pag. 107. Lutherani numquam probare poterunt, a Synagoga ante Christum natum, vel etiam tempore Christi in terris versati, extra canonem positos et veluti apocryphos esse rejectos eos, quos jam ipsi rejiciunt cum perfidis Judæis post Christum, qui in suo Thalmud, Jobum etiam negant esse canonicum. Resp. 2. Etsi constaret, a vetere Synagoga, aut aliquibus ejus doctoribus semper illos libros controversos non fuisse positive in canonem admissos ; nulla hinc prorsus inferretur positiva rejectio : sed ipsa se respectu illorum negative habuisset ; verum a Christo et Apostolicis recepti fuere, ut supra dixi. Quis vero hic non stupeat excœcationem Lutheranam, quæ cum perfidis Judæis malit, quam cum Christiana Ecclesia sentire? Numquid par erat ita subsumere Gerhardum. Jam vero Ecclesiæ Christianæ Catholicæ concredita fuere eloquia DEI, eademque depositum illud semper custodivit ; ergo testimonium hujus saltem non minus ac Synagogæ nos amplecti par est ; ergo nefas est sequi perfidos Hebræos in repudiandis controversis illis libris ; ergo mentimur, cum rejectionem eorum librorum affingimus veteri Synagogæ, et hujus rei testem allegamus Bellarminum, et Hieronymum, cum hos constet loqui de perfidis posteriorum sæculorum Hebræis? Et per hæc etiam evanescit argumentum th. 13.

II. — Th. 14. ex eo quod Bellarm. lib. I. de Verbo Dei cap. 7. statuit, Esdram constituisse canonem Hebræorum, sic arguit Gerhardus : « Qui sub anathematis comminatione pro canonicis V. T. libris jubet haberi eos, quos Esdras in canonem non recepit, ille refragatur propheticæ auctoritati ; prius faciunt adversarii ; ergo ».

Resp. Majori propositioni nihil deest nisi probatio, *quæ valde robusta* sit. Ex qua enim auctoritate aut ratione irrefragabili convincent Lutherani, post tempora Esdræ nullum fuisse canonicum scriptorem? Esdram ita condidisse canonem, ut nefas esset, ullum addi librum. Et licet gratis daretur, infra tempora Esdræ et Christi nullum illorum controversorum librorum fuisse saltem sub dubio in canonem a nonnullis doctoribus vel scribis relatum ; unde probabitur, id a Christo vel Apostolis non factum. At inquit Gerhardus : « Non potest ex ullo probato scriptore demonstrari, controversos illos esse post Esdræ tempora in canonem unquam receptos ». Resp. : Jam supra probatum est ex probatissimis scriptoribus, SS. Innocentio, Gelasio, Augustino etc., id convinci. Numquam enim viri illi sanctissimi et sapientissimi in canone illos recensuissent, nisi certissime fuissent persuasi, illos saltem a Christo et Apostolicis canonizatos fuisse, quidquid sit de veteri Synagoga.

III. — Th. 15. ex eo, quod Bellarmino lib. II. de Verbo Dei cap. 1. fatente « libri canonici V. T. scripti fuerint lingua hebræa, controversi vero illi, vel *non sint ea* scripti, vel non amplius exstent », (quod Bellarm. concedit), Gerhardus infert : « eos non esse canonicos ».

Resp. : mira est vel oscitantia vel impudentia Gerhardi, qui indefinitam Bellarmini propositionem assumit tamquam universalem, cum tamen in ipsis verbis Bellarmini relatis a Gerhardo excipiantur II. Esdræ et Danielis. Quodlibeticum est, quod ibidem addit nec leviter probat : « Divinam Providentiam textum originalem librorum canonicorum perire non permisisse ». E quo Scripturæ loco id habetur? Annon potius oppositum indicatur, cum tam multi libri V. T. plane perierint, qui tamen communius et probabilius putantur fuisse canonici? Annectit hic etiam cavillum supra in cap. 1. initio explosum ; et ineptit cum Hunnio etc., circa linguam propheticam.

IV. — A Th. 16. usque ad 25, conatur « evincere, libros controversos non esse in canone, iisdem argumentis, quibus Bellarm. » cap. 20. etc. probat librum III. et IV. Esdræ, orationem Manassis, librum Henoch etc. esse apocryphos. Sed similis est hic cavillo Amesiano jam supra discusso. Quam vero inepta hyperbole est, cum th. 19. ait : « Genebrardum argumentis æque solidis probare posse, libros III. et IV. Esdræ canonicos esse, ac Bellarminus probat, controversos illos libros esse canonicos ». Probare Genebrardus debebat, eos libros Esdræ citari a Patribus ut divinos et sanctos ; haberi eos saltem in Græco LXX. legi solitos in Ecclesia ; a Pontificibus Summis et concilio aliquo inter canonicos referri etc., alias nec umbram majoris soliditatis probat. Th. 21. in fine affingit Bellarmino, quod « provocet a codicibus Græcis ad canonem hebræum » ; hincque infert « sibi quoque circa libros controversos idem jus esse » ; sed falsum est quod assumit, ut legenti patebit ; et licet in aliquibus circumstantiis id fieri posset, non sequitur, semper fieri posse.

V. — Th. 23. et sequentibus struit subtile argumentum, quod in summa est tale : « Rom. Ecclesia in cap. sancta Romana ; sequitur judicium Hieronymi in repudiandis Origenis, Ruffini, et similium operibus ecclesiasticis ; ergo ejusdem judicio acquiescere debet in discernendis canonicis et apocryphis Scripturæ libris ». Sed probanda erat par utrobique ratio, et refutanda disparitas luculenta a Gretsero tradita in cap. 10. « At », *inquit*, « cum vulgata editio in conc. Trident. pronuncietur authentica, æquum est, ut hoc Vulgatæ editionis proœmium non accusetur falsitatis. » Sed ubi Gerhardus viderit prologum galeatum tamquam Vulg. editionis proœmium præfigi, nescio. Cum aliis ejusdem sancti Doctoris præfationibus postponi videmus libris ipsis apocryphis. Cur vero æquum non sit, Ecclesiam in hoc relinquere sententiam sancti Hieronymi et paucorum aliorum, et audire potius concilia et Pontifices? Qui « per ὁμοούσιον, Trinitatem, et Crucifixum, obtestatus est » S. Damasum, ut sibi « veram de tribus hypostasibus exponeret sententiam ». Quidni pari reverentia se quoque submisisset SS. Innocentio, Gelasio et conciliis œcumenicis? Certe Nicæni auctoritate permotus, Judithæ librum antea in Prologo galeato cum Hebræis rejectum, non dubitavit admittere, ut patet ex præfatione in eum librum.

VI. — Triumphus est inanis, quo th. 26. etiam juxta Bellarm. « pro se ait stare multos veterum, ut Melitonem, Epiphan., Hilar., Hieron., in exponendo canone juxta Hebræos ». Nam id universaliter verum non esse, jam contra Amesium supra ostensum est ; et ut universaliter id verum esset, non præjudicant illi quatuor cæteris pluribus.

VIII. — « Etiam Cajetanum, Lyranum, Carthus, Hugonem, S. Hieronymi senten-

tiam esse secutos » ait Gerhardus th. 27. fateri Bellarminum. At qui hunc inspexerit, reprehendet fallere Gerhardum, dum loquitur universaliter de libris controversis V. T., Bellarminus vero tantum de 7. capp. Estheris. Atque ut dubitari non posset, eum fallendi animo id fecisse, omisit Sixtum Senensem, quem ibid. ait Bellarm. idem sensisse post conc. Trident. de illis 7. capitibus. Est ergo hic Gerhardi triumphus partim fraudulentus, partim phantasticus. Error innoxius aliquorum Catholicorum Theologorum non tollit consensum Ecclesiæ Catholicæ, præsertim si ille error præcesserit sanctionem concilii sub anathemate.

VIII. — Gerhardus a th. 28. usque ad 38. pleraque repetit, quæ ab Amesio supra argumentis Bellarmini cavillatorie opponi vidimus. Lubet ergo tantum singulares aliquos Gerhardi lapsus adnotare. 1 th. 30. ait : « Bellarminum lib. II. de conc. cap. 7. statuere : In quæstionibus fidei concilia priora præferenda esse posterioribus ». Hoc esse vel turpe mendacium, vel stuporem in theologo intolerabilem, aut saltem puerilem lapsum, quis lector intelligens negaverit ! Oppositum potius ibi Bellarm. haud obscure indicat. 2. falsum est, concilium Laodic. in 7. Synodo confirmatum ; falsum est, omnia acta et canones synodi Quini-sextæ in Trullo habitæ ab Adriano P. confirmatos. Quod gratianus distinct. 16. adducit, scire debebat Gerhardus, in nova editione Gregorii XIII, esse correctum. Videantur Binius, Coriolanus etc. in illo concilio. 3. Unde habet Gerhardus : « Concilium Carthaginiense relinquere (duos priores) extra canonem », uti audacter asserit th. 31. In tomis conciliorum adduntur, ut intuenti patebit. 4. Th. 35. ait « librum Enoch ab Apostolo Juda citari vers. 14 ». Idem olim dixerat Hunnius, sed cum probationem postularit Gretserus pag. 194. cur eam non præstitit Gerhardus, si potuit ? Eadem temeritate asserit th. seq. orationem regis Manasse, tertium librum Esdræ et Machabæorum etc. fuisse olim lectos in Ecclesia ut sacros, aut adnumeratos canonicis. Sed annexio mere materialis alicujus libri vel partis apocryphæ cum libro vel parte canonica, nihil facit ad rem.

Et hactenus quidem Gerhardus de libris V. T. tantum cavillatus est. De controversis autem N. T. tam hic quam in altero tomo (ubi alioquin omnia corradit quæ vel apparenter decreto concilii Trid. de libris canonicis adversantur) magis mutus est pisce. Idem facit Titius in sua ostensione, et alii recentiores Lutherani. Quid hoc? anne Lutherum deserunt purissimi Jenenses ? At Biblia glossata Jenensium (in cujus laboris partem, ut dicitur in præfatione eorumdem, venit præcipue Gerhardus) excludunt e canone, ut non apostolicas epistolas ad Hebræos, Jacobi et Judæ ; Apocalypsin vero permittunt arbitrio lectoris. Cur ergo de his tam altum hic Gerhardi silentium ? Nihilne quod circa hos cavillaretur in Bellarmino invenit? Tolerabile foret hoc silentium, at prorsus intolerabile et flagitiosum, quod in lib. II. Confess. pag. 9. eum admisisse credimus, donec Jenenses, Gerhardus vel Titius oppositum ejus, quod nobis est persuasissimum, ostendant. Sic vero, inquit loc. cit. Gerhardus : « Benedictus Arias Montanus in Præf. Bibliorum cum interlineari versione excusorum, et a theologis Lovaniensibus approbatorum, de controversis illis libris sic scribit ». Accesserunt etiam huic editioni libri græce scripti, qui vocantur apocryphi, « quos Ecclesia orthodoxa Hebræorum canonem secuta inter apocryphos recenset ». Hæc a Gerhardo citata verba non sunt Ben. Ariæ viri catholici, et theologi, qui concilio Tridentino interfuit, morique sine dubio maluisset, quam hæresi tam patente libros suos conspurcare. Excusa sunt autem SS. Biblia illa Antuerpiæ a Christophoro Plantino anno 1572. cui editioni etiam additur censura Theologorum Lovaniensium ; quæ censura omissa est in altera editione Plantiniana anni 1583. In neutra editione (uti nec in Commeliniana anni 1599.) habetur simile quid, quod a Gerhardo affingitur præfationi. Sed secunda Antuerpiensis sub hæreticis (cum illic vir Hispanus tuto esse non posset) habet quidem titulo inserta hæc verba : « Accesserunt et huic editioni libri græce scripti, qui vocantur Apocryphi, cum interlineari interpretatione latina ex Bibliis Complutensibus deprompta » reliqua autem a Gerhardo assuta verba, nempe « quos Ecclesia Orthodoxa Hebræorum canonem secuta inter Apocryphos recenset » sunt sine dubio maligna hæretici glossa. Audeat negare Titius, hoc esse flagitiosum specimen fide Gerhardinæ, quo vel solo falsarius iste omnem fidem decoxerit.

Ad CAPUT XI.

Libro Tobiæ Amesius objicit : « A Bellarmino ad incitas redacto sine ulla probabili ratione fingi duas Rhages », ut antilogia ejus libri solvatur. Resp. : Si solutio Bellarmini (quæ tamen sine incommodo sustineri potest, ut patet ex Gretsero p. 116.) minus placuit, cur non alteram vel acceptavit, vel refutavit Amesius, qua apud Serarium in comment. ejus libri ostenditur ex profanis quoque scriptoribus, Æliano, Curtio, Strabone etc. Ecbatanam, ubi habitabat Gabelus, etiam dictam esse Rhagam vel Rhages? Sed quid opus est immorari tricis istis, et antilogiis apparentibus expediendis, quæ passim ab interpretibus SS. librorum dudum sunt extricatæ ? quales et istæ, 1. de mendacio, quod Angelo Raphaeli tribuitur, 2. de commento magico, quo fumus cordis cujusdam piscis dicitur extricare omne genus dæmoniorum, 3. de domo Dei, quæ falso dicitur cap. XIV. incensa vivente Tobia : « Ad hæc, inquit Ames., et millia consultissimum visum Bellarmino nihil omnino respondere ». Certius dixisset, de his et similibus ei visum est nihil proponere, tum quia non invenit ea objecta libro Tobiæ a Cacodoxis, tum quia obvia est eorum solutio ex interpp. Amesio autem consultissimum visum, de more cavillari, cum enervare non posset doctrinæ Catholicæ robur.

Ad CAPUT XII.

Libro Judith suffragium Nicænæ synodi omni nisu eripere student Heterodoxi : sed nimis apertum et omni exceptione majus est de hoc testimonium sancti Hieronymi ; qui sicut hunc librum, antequam innotuisset Nicænum de eo decretum, cum Hebræis e canone excluserat, ita postquam rescivit rei veritatem, magnæ Synodo acquievit : « Hunc, inquit, librum Synodus Nicæna in numero sacrarum Scripturarum legitur computasse ». Hoc sane non est fidem relinquere penes auctorem, ut fingit Amesius. Etsi vero vel sola ea Nicænæ Synodi (cui Laodicena nec repugnat (ut falso ait Amesius) nec præjudicare posset, si repugnaret, cum sit anterior, et non œcumenica) auctoritas cuivis pio sufficere debebat ; multo majus tamen auctoritatis pondus additur huic Judithæ libro, quod SS. Apostolorum Pauli et Jacobi testimoniis comprobetur. Quod non ita pridem P. Nicolaus Abram in Pharo, seu SS. quæst. lib. XIII. bene observavit. Nam cum I Cor. X. v. 10. dixit Apostolus : *Neque murmuraveritis sicut quidam eorum murmuraverunt et perierunt ab exterminatore.* Hujus exterminatoris, qui murmurantibus Hebræis pœnam inflixerit, in V. T. nullum nisi in Judith cap. VIII. vestigium reperitur. Ibi enim vers. 24, 25. dicitur : *Improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt : exterminati sunt ab Exterminatore, et a serpentibus perierunt.* Sanctus Jacobus autem cap. II. vers. 23. ait : *Suppleta est Scriptura dicens : Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est.* Hæc postrema verba omnino ex eodem cap. deprompta sunt, ubi vers. 22. legitur : *Abraham tentatus est, et per multas tentationes probatus Dei amicus effectus est.* Et quamvis etiam aliis V. T. locis *Abraham* dicatur *amicus Dei* : tamen cum sanctus Jacobus quasi reflexe significet, ea verba : *Et amicus Dei appellatus est*, esse e Scripturis deprompta, Scripturæ locus quærendus est illis verbis non absimilis. Nullus autem reperitur similior quam ille Judith : *Dei amicus effectus est.* Nil enim aliud est amicum Dei appellari, quam amicum effici, nec aliud vocari quam esse. Porro cum hæc ita se habeant, etiamsi supersit præter alias difficultates quidam nodus Chronologicus prope insolubilis creditus, non ideo magis e canone liber ille debebit excludi, quam libri Genesis, Regum, Evangel. etc. Nec quidquam luxatur canonica ejus auctoritas, vel principalis assertio Bellarmini, etsi admittatur quarta Amesii objectio, qua ait : « Si Nicæna Synodus approbavit hunc librum, talem approbavit qualis tum exstabat in editione græca ; sed in hac continebat mendacium de templo tum temporis everso ; vel igitur non approbavit, vel mendacium approbavit. Propositio est Bellarmini cap. 7. Assumptio est ejusdem cap. 12. Conclusionem igitur non potest repudiare. » Resp. non nisi probabilis est illa Bellarmini opinio, quod sub Manasse contigerit historia Judithæ : et quamvis Synodus Nicæna approbarit librum, non tamen mendum, si quod irrepserat, uti sentit Bellarminus. Quod si Græcum textum ut legitimum et incorruptum tueri quis velit, commode ea verba de extrema templi vastatione et profanatione, quam fecerat olim Manasses, exponere licebit cum Serario et Gretsero. Forte tamen melius cum Patribus antiquis, quos citat et sequitur P. Abramus loc. cit. cap.

15. et seqq. dicitur, contigisse illam historiam post reditum populi e Babylone, scilicet tempore Xerxis, quem ostendit vocari in Scripturis Nabuchodonosorem similitudine quadam, sicut Spartacus, Mithridates, aliusve quispiam hostis Romani nominis acerrimus diceretur Hannibal. Cætera quæ Amesius a th. 16. usque ad finem objicit, facile expediuntur ex dictis.

VINDICIÆ

PRO LIBRO SECUNDO

DE VERBO DEI

Ad CAPUT I.

Quæstionem hanc ab Amesio emissam : « An Scriptura S. perierit, et ab Esdra fuerit restituta? » Gerhardus solum cavillandi studio tractat. Th. 39. Nempe ut opponat Bellarmino Salmeronem, qui tom. I. pag. 91. ait : « Esdram restituisse omnes libros sacros, qui interciderant tempore captivitatis Babylonicæ, communis fere omnium Doctorum est consensus ». Hunc *communem* fere omnium Doctorum (Pontificiorum) consensum, ait Gerhardus dici a Bellarmino improbabilem, *et recte :* Verum Salmeron hanc quæstionem ibidem ex instituto non tractat; nec dicit, Scripturam universam periisse tempore captivitatis Babylonicæ, nec Spiritu sancto ei dictante omnia, sicut antea fuerant, restituta ab Esdra, etc. Unde ejus dictum bene stat cum sententia Bellarmini, quod scilicet Esdras *fuerit* instaurator *librorum* sanctorum, non omnia iterum dictando, sed colligendo et ordinando Scripturas in unum corpus, quarum partes variis in locis invenerat, et etiam emendando, si quæ depravata erant negligentia Scribarum etc. Et hæc est sine dubio longe communissima Catholicorum sententia ; nec vox illa, *interciderant,* qua Salmeron utitur, magis significat interitum omnimodum, quam dispersionem et neglectum custodiæ. *Huic* sententiæ Salmeronem non adversari *colligitur* ex ejus scopo. Intendebat enim probare, nullum ex libris canonicis periisse ; id vero colligit etiam ex eo, quod Esdras restituerit omnes libros sacros. Sive enim id factum fuerit recensendo et colligendo dispersa volumina, sive deperdita de novo dictando, nil facit ad Salmeronis intentum. Qualiter autem potuisset Gerhardus suum cavillandi studium apertius manifestare, quam dum in quæstione, quæ ad fidei controversias prorsus non pertinet, Bellarminum laborat reddere Lutheranismi testem.

Ad CAPUT II.

Amesius th. 1. negat quod dixerat Bellarm. hæreticos hujus temporis odio editionis Vulgatæ nimium tribuere editioni Hebrææ; volunt enim omnia examinari et emendari ad Hebræum textum. Falso ~~N~~ asseri ait : « Apparere ex eo, quod alias omnes editiones Vet. Test. ad Hebræum textum æque emendendas esse ostendimus atque vulgatam. » Lepida enimvero illatio ! quid quæso vetat passione agitari, et nihilhominus ut passio veletur, agere id quod consequenter agendum est? Cum enim semel a vulgata ad fontes Hebræos et Græcos provocaveritis odio Rom. Ecclesiæ, non potuistis non omnes versiones ad illos fontes exigere. Quanto autem cum fructu, res ipsa loquitur. Tanto scilicet et tali, ut ipsosmet vestros Patriarchas cœpti pœnituerit; qui proinde consultius judicarint, servare vulgatam, quam adeo ineptas, discrepantes, Rabbinizantes potius quam Christianizantes, grammaticas magis quam theologicas, se mutuo damnantes versiones tolerare. 2. « Nemo quidem unquam sanæ mentis nimium esse duxit, exemplum exscriptum (ἔκτυπον) examinare ad exemplar primum (πρωτότυπον) » siquidem hoc constet incorruptum et certæ lectionis. At si constet ipsos fontes, ex una parte non fluere ubique limpidos; ex altera vero, etsi nec unica littera in textu esset mutata (quod tamen improbabile, cum periculum erroris, in Hebræo, ob similitudinem quorumdam characterum multo majus sit quam in Græcis ac Latinis) tamen illa punctorum post S. Hieronymi ætatem per perfidos Masorethas accessio violentam suspicionem parit admissi per illos frequen-

ter erroris, et punctorum in favorem potius suæ perfidiæ, quam veritatis Christianæ delectorum.

3. Tandem sic arguit Amesius : « Vel ad hebræum textum examinanda est editio vulgata; vel ad aliam aliquam editionem, vel ad nullam? Aliam non dabunt Pontificii. Nullam autem statuere, est latinam facere primam, et sine ulla ratione insanire. » R. Non est examinanda; quia jam est examinata satis, et usu Ecclesiæ ultra mille annos approbata, tandemque etiam per gravissimam concilii œcumenici canonizationem sancita. Menda etiam, quæ librariorum incuria aut errore irrepserunt, maxima ex parte jam Sedis Apostolicæ auspiciis sublata sunt. Nec ideo latinam facimus primam, sed magna ratione ita sapimus, ne insulsis Vulgatæ examinatoribus ostium aperiatur, S. Codicem non tam vertendi quam pervertendi : ut experientia ineptissimorum et perversissimorum versorum, apud segreges præcipue, plus satis docuit, et ad oculum monstravit Gretserus de novis translationibus.

Th. 2. cum hebraici textus corruptio quinque exemplis apertissime a Bellarmino fuerit ostensa, ut ipse Amesius in duobus prioribus ex Isa. IX. et Jerem. XXIII. non posset negare mutationem, sed maluerit excusare (non absque præjudicio Christianismi in favorem Judæorum et Arianorum, ut contra Hunnium ostendit Gretserus p. 450.); in tertio autem ex psal. XXII. dixerit ridicule cum suo Junio : « Non esse corruptionem, sed variam lectionem » (cum in plerisque legitur כארי sicut leo (et pessime quidem). In aliis rarioribus ברו *foderunt*, uti vere legendum est). In quarto autem ex psalm. XVIII. קום *linea eorum*, pro קולם *sonus eorum*, confugerit ad Genebrardum sibi non propitium. In quinto denique ex cap. II. Exod. necesse habuerit ad Hunni et Junii ægrorum somnium (quo aiebant, esse *versum* illum, qui in Hebræo deest, *in latinis editionibus errore aliquo infartum*) confugere : his tamen non obstantibus effrons cavillator ita concludit : « Cum igitur in istis quinque locis nihil tale reperiatur, pro confesso habendum est, hebraicum fontem manare purum et incorruptum. » Nempe hoc est enervare Bellarminum !

Th. 3. refert Bellarmini assertionem verissimam, scilicet : (Alii sunt, qui zelo quidem bono, sed nesciо an secundum scientiam, contendunt Judæos studiose corrupisse multa loca Scripturæ) addit Amesius : « Quam perversus est hic Bellarminus ! Textus hebraici puritatem defendi antea dicebat ex odio malo, eamdem autem temere impugnari vult ex zelo bono ». Ast amabo quid hic est perversitatis ? Quod odio Papæ Vulgatam rejecerint Calvinistæ, quis prudens dubitet? cum eosdem ipsam quoque orationem Dominicam in principio et fine, odio Papæ, reformasse videamus in Germania. Zelum autem tuendi Christianam religionem adversus perfidos Judæos, esse ex se bonum et laudabilem, posseque eumdem ignorantiæ conjungi, quis non æquivoce Christianus negaverit? Est ergo hic perversitas non Bellarmini sed Amesii, et quidem plane sycophantica, dum non erubuit suam calumniam hic epiphonemate finire : « Zelus bonus contra legem, proprius est Pontificiorum ». Quid hoc monstri ? potestne zelus esse bonus contra legem, quæ vere lex sit? sed etsi zelus aliquis contra legem posset dari bonus, numquid is proprius foret Lutheranis et Calvinistis ?

Th. 4. principalis Bellarmini assertio hæc est : Scripturæ hebraicæ non sunt in universum depravatæ opera vel malitia Judæorum, sed habent suos quosdam errores, qui partim irrepserunt negligentia vel ignorantia librariorum, partim inscitia Rabbinorum, qui addiderunt puncta. Potest etiam fieri, ut ex pravo affectu et odio in Christum, ea lectio interdum ipsis magis probata sit, quæ minus Christianis favebat. Cæterum, non tanti momenti sunt ejusmodi errores, ut in iis, quæ ad fidem et bonos mores pertinent, Scripturæ sacræ integritas desideretur. Quid hic Amesius et Gerhardus? Ille, « non sincere agere Bellarminum », ait : et per ly, in universum « tradere causam adversariis ». Sed hoc est quærere nodum in scirpo. et cavillari. Mens Bellarmini hæc est : Etsi universim de omnibus codicibus hebraïs loquendo, Scripturæ non sint a Judæis ex malitia depravatæ, eas tamen non esse omnino puras, cum præter librariorum errores, fieri potuerit, ut ex pravo affectu odioque in Christum puncta sic notarent, ut minus faveret lectio Christianis. Quid hic non verissimum? 2. Esto quod « errores qui in quædam exemplaria irrepserunt, non reddant editionem omnium exemplarium corruptam » : Quis tamen infallibiliter decernet, utra lectio sit genuina? *Peritu discernent*, inquit Amesius. Sed quinam hi? Hebræine? an Calvinistæ? 3. Ecclesiæ Catholicæ curæ incumbit, conservandi et restituendi aliquam editionem

Scripturæ, et merito quidem eam, quæ est in communi usu Doctorum. 4. Bene consistere potest cum incredibili religione Judæorum erga sacros libros : ut nihilominus puncta sic adnotarint, quo minus faveret lectio Christianis. Quid hic repugnantiæ?

Gerhardus autem, uti in quæst. 2. ita et in hac 3. perspicue nugatur. Fingit iterum controversiam hanc esse fidei, in qua Bellarminus vi veritatis stet cum Lutheranis. Quid est cavillari, aut nugari, si hoc non est ? Ne tamen per omnia consentiat Bellarmino, ait th. 51 : « Quibus argumentis Bellarminus probat, malitia Judæorum non esse corruptos fontes, iisdem probari potest, librariorum ignorantia aut negligentia eos non esse corruptos. » Resp. Neg. assumptum. Etsi enim ad providentiam Dei pertineat, ut nullus error noxius irrepat in omnes SS. Scripturarum editiones; non tamen, ut nullus irrepat minus genuinæ lectionis, et qui fidei bonisque moribus nihil officiat. Qua, quæso, vel auctoritate vel ratione Gerhardus evincet oppositum ?

Ad CAPUT VII.

Super quæstione : An codices græci Nov. Test. sint corrupti ; Assertio Bellarmini est eadem, quæ supra de hebraicis. Scilicet græcos codices non esse corruptos generaliter, in omnibus codicibus ; nec tamen esse fontes purissimos, ut necessario quidquid ab eis dissentit, corrigendum sit, ut falso existimat Calvinus etc.

Objicit Amesius 1 : « Si neque hebraici Veteris, neque græci Nov. Test. codices sint fontes puri, tum nulla est pura Scriptura in Ecclesia Dei. 2. Cum magna infamia Ecclesiæ Rom. hoc affirmatur. quæ depositariam se dicit unicam hujus thesauri, et eam tamen in puritate non conservavit. 3. Si nunc aliquid in hac editione desideretur, quod olim exstabat, annumerari saltem debet traditionibus Apostolicis, quas Rom. Ecclesia habet in numerato, adeoque restituere nobis facile potest ac debet. Sacra enim Scriptura præcipue est in corde Ecclesiæ, secundario vero in libris. Bannez in 1. p. quæst. 1. art. 8. » Hæc verbatim descripsit Gerhardus lib. II. art. 1. cap. 2. pag. 109. Resp. 1. Nullum est inconveniens in illa sequela. Nullibi enim legitur, Deum aliud pollicitum esse; nec ex se Providentia divina postulat, ut nulli omnino errores leves, qui nec fidei nec moribus tantillum obsunt, librariorum sive incuria, sive fragilitate humana moraliter inevitabili, in omnes codices sacros irrepant. Nec arbitror apud ipsos Protestantes, fide divina persuasum, purissimos esse fontes, saltem in aliquibus determinatis editionibus. Hoc privilegium et immunitas ab omni mendo quocumque librario, solis competit illis voluminibus, quæ ipsi Scriptores canonici vel propria manu exararunt, vel ab eorum Amanuensibus excepta ipsi recognoverunt et approbarunt. Unde evanescit etiam secunda et tertia non tam objectio, quam illa sive Luciano sive Calvino digna subsannatio. Nulla apud pios est infamia Ecclesiæ Rom quod a Deo gubernetur congrue statui viatorum, in umbra fidei ambulantium. Sufficit, ut nullus irrepat error substantialis in omnes libros sacros ab Ecclesia receptos. Nemo nisi impius sannio, ideo aversabitur Ecclesiam, quod obnoxii sint omnes ejus filii lapsibus humanæ fragilitati adnatis, nec fidei tamen morumque ædificationi noxiis.

Porro cum exempla corrupti textus græci tam luculenta Bellarminus attulerit, ut nec Gerhardus nec Amesius ausi sint inficiari omnino : ne tamen desit, quo cavillentur, partim errores tuentur, partim ubi error nimis manifestus est, variam lectionem exemplarium allegant. Nam 1. cum aiunt eumdem sensum esse, sive legatur I Cor. XV. vers. 47. « Secundus homo de cœlo cœlestis », sive, « Dominus de cœlo »; fateri coguntur alteram lectionem non esse genuinam, et veram esse assertionem Bellarmini.

2. Cum certum sit, Marcionem hæreticum substituisse « Dominum » pro « homine » in favorem sui erroris, quo negabat veram Christi carnem, Amesius tamen Marcionis lectionem præfert, eamque a Tertulliano probatam asserit, quod falsum esse constabit inspicienti cap. 10. lib. V. contra Marcionem. Falsam allegationem, quam Bellarmino affingit, Amesius ipse admittit. Tertullianus enim. Marcionem depravationis arguens, ait loc. cit. nihilominus etiam ex depravata Marcionis lectione veritatem evinci : « Quare secundus, si non homo, quod et primus?» Amesius autem nescio e qua editione Tertullianum sic recitat : « Numquid et primus Dominus, si et secundus ? » Nimirum ut corruptam lectionem contra Catholicos tueatur, Tertullianum interpolare non dubitavit.

3. Quid clarius, quam utramque lectionem I Corinth. VII. vers. 33. ubi ly μεμέρισται

divisus est, a Græcis conjungitur cum sequentibus, in latina jungitur cum antecedentibus, non posse simul esse genuinam ? Lectionem græcam testatur S. Hieronymus non esse Apostolicæ veritatis : nihilominus Amesius et Gerhardus Joviniano hæretico contra S. Hieronymum virginitatis encomiasten et vindicem malunt subscribere, ac potius corrupta græca, quam genuina latina sectari. Par cavillandi studium in exemplis reliquis perspicitur, ut dudum monstravit Gretserus : nec operæ pretium est iis immorari, cum revera ad fidei controversias vix quidquam faciant.

Ad CAPUT IX.

Amesius th. 12. arrodit obiter quæ Bellarminus hoc cap. statuit de auctore editionis Vulgatæ. Certum est, hanc controversiam non esse fidei. Unde Amesius acceptat quod Bellarm. dat, scil. Novum Testam. esse non ex versione S. Hieronymi, sed ex antiqua versione ab illo emendata. Vetus vero Testam. esse ex ejus versione, exceptis Psalterio, Sapientia, Ecclesiastic. et Machab. libris. Hinc vero infert sequentes cavillos. 1. « Non debuisse igitur Pontificios abuti Hieronymi auctoritate ad totius hujus editionis auctoritatem firmandam. » Resp : id quod supponit, est splendidum mendacium. Quis enim Catholicorum Vulgatam totam tribuit S. Hieronymo ? 2. Arguit ita : « Vel illæ partes quæ sunt aliorum, versæ sunt accuratius, quam Hieronymus eas vertit, vel magis depravate. Si accuratius ; tum Hieronymus non optime vertebat : si magis depravate ; tum tota hæc editio non est optimæ notæ inter versiones latinas. Resp. : bicornis iste aries non ferit. Dici enim (nec irrationabiliter) potest, parem fuisse antiquam illam Lucianæam ab Hieronymo emendatam ; et cum, cæteris paribus, esset jam vulgata ac communi usu recepta, merito fuisse quoque retentam, et novæ prælatam. 3. Ridicule a nobis exigit, ut dicamus : « Quando hæc mixtura versionis latinæ fuerit introducta ? a quibus ? quo repugnante ? Resp : Nil horum nos indicare tenemur, cum nullus hic sit error, et « corruptio doctrinæ ac rituum ; » qualem cum « irrepsisse paulatim in Rom. Ecclesiam » calumnientur Protestantes, « jure urgemus illos, ut accurate demonstrent (quod in cæteris hæresibus fieri consuevit) quando, a quo, quibus contradicentibus ea corruptio facta sit ? » Et hactenus quidem principali controversiæ præludit Amesius cavillando in re minime controversa et necessaria ? rectius utique facturus, si suum magistrum Joannem Calvinum ab infamia triplicis mendacii liberasset, quæ illi a Bellarmino cap. seq. inuritur. Sed cum æque sileat « de triplici mendacio Calvini aperto », ac de quadruplici M. Kemnitii Gerhardus, merito hic qui tacent videntur consentire Bellarmino, cum ingenti novi Evangelii gloria.

Ad CAPUT X.

Cum Bellarminus hoc cap. Vulgatam nostram authenticam esse demonstret, Amesius pro more contra cavillatur, et th. 13. sciscitatur : « Quid per authenticam velint Pontificii, et quousque illud tribuant latinæ Vulgatæ ? Proprie authenticum instrumentum in Jure civili illud ipsum esse, quod vulgo dicitur originale. Hoc autem numquam sustinebunt affirmare de editione latina. Dicunt tamen esse exemplum authenticum, quia ex originali sine errore transsumptum fuit. Ubi videndum 1. An Tridentini illi homines fuerint notarii publici a Deo constituti, ut exemplis vel copiis (ut appellant) fidem certam facere possint, præsertim versionibus exemplorum. Deinde an fecerint hoc ex certa cognitione, examine idoneo instituto, et collatione facta cum authentico et originali exemplari, quod nec ipsi quidem Pontificii affirmabunt. Hoc etiam explicatione indiget, utrum nullum omnino errorem in illa admissum volunt interpretis ignorantia aut vitio ? an vero nullum contra fidem et bonos mores ? de istis enim variant Pontificii, et inter se digladiantur. Bellarminus autem non explicans, quo sensu authenticam editionem capit, authenticam tamen esse satis inepte aggreditur probare. Resp. 1. Ad ista interrogatoria dudum responderunt Gretserus, Serarius, et alii. Si bene, cur non acquiescit Amesius ? si male, cur non id demonstrare aggressus est ? Omnes isti cavilli (uti et quos argumentis Bellarmini pro Vulgata, Amesius, Gerhardus, Titius, et alii opposuere) facile evanescent apud quemvis candidum et æquum lectorem, ubi sine passione consideraverit, necessitatem, scopum, et moderationem decreti illius Tridentini, quæ omnia nuper in historia ejus concilii genuina, contra fabulosam Petri Soave

Polani, sub auspiciis Alexandri VII elucubrata complexus est, non Vaticana purpura magis quam sapientia Eminentissimus Sfortia Cardinalis Pallavicinus, ex cujus lib. VI. cap. 17. sequentia depromere visum est. Dicit Soave, F. Ludovicum Cataneum ex Ordine prædicatorum asseverasse Tridenti in concilio : Ad articuli (de latina S. Scripturæ versione) determinationem nihil afferri posse magis appositum, quam judicium Card. Cajetani (quem hoc loco summis laudibus effert Soave, cum antea ubi eumdem ut Lutheri adversarium introduxerat, exiguam de illo existimationem præ se tulerit) nempe, quod, « intelligere textum latinum non sit intelligere Verbum DEI, quod errare non potest, sed vocem interpretis errori obnoxiam. Sed quod ad Cajetanum attinet, loqui de ejus commentariis in Scripturam, non est loqui de pennis, sed de pedibus pavonis. Quantumcumque enim magna illa mens in aliis operibus fuerit admirationi, tamen in hoc, quia permisit se a ductore (hebrææ grammaticæ quam divinorum mysteriorum peritiore) abripi, mansit inglorius. Immo hinc motus est Gabriel Prateolus Episcopus Claromontanus, ut adnumeraret illum hæreticis. Et quamvis hic fuerit rigor indiscretus erga hominem tam pium et venerabilem ; certum tamen est, eos commentarios nec apud hæreticos nec apud Catholicos habuisse applausum. Porro consideremus argumentum in semetipso, quod primo giganteum apparet, sed in fine desinit in gigantem, qualem in aere formant nubes mox vi radiorum solarium evanescentes. Quæram ego ex Soave : Voluitne DEUS, ut Scriptura sit veritatis norma infallibilis paucis, imo nullis, an vero universæ suæ Ecclesiæ ? Hoc secundum par erat dicere vel maxime Soavem cum suis Lutheranis, utpote qui non aliam admittunt externam credendi regulam nisi Scripturam. Verum si hoc est ; non potuit restringi Scriptura authentica ad duas linguas, quarum intelligentia in gradu excellenti, id est, qui sufficiat ad bene judicandum, fuerit, jam a conversione mundi usque modo in paucissimis, immo potius in nullo. Dico, « potius in nullo », quia cum juxta morem antiquum hebræa sine punctis, quæ nostris vocalibus respondent, scribantur ; insuper cum inter consonantes hebræas tanta sit similitudo figurarum, ut inscitia et negligentia librariorum non potuerit apographa relinquere sine variis mendis, et mutatione sensus, tam est liquida et infallibilis declaratio originalis textus hebræi, ejus linguæ perito, sicut esset codex latinus sine vocalibus, et cum copia mendorum in consonantibus respectu ejus qui callet latinam : immo tanto minus, quanto revera major est idiomatis latini notitia in quovis mediocri grammatices didascalo, quam hebræi in quovis qui hodie habet ejus intimam cognitionem. Et qui secus gloriatur, facit ideo, quia non timet judices competentes, qui possint ejus damnare jactantiam.

Testamentum Novum quod spectat, maxima ex parte græce scriptum ; textus qui exstant jam de variis mendis notabilibus convicti sunt ; quod luculenter apparet, si conferantur cum textibus compluribus, quos SS. Patres citant. In horum enim libris manserunt incorruptiores ab injuriis librariorum : unde sequitur, illos codices non esse testes idoneos ad damnandam translationem tot sæculis in Ecclesia receptam. Enim vero quis denique arroget sibi majorem notitiam earum linguarum, majusque judicium, et correctiora exemplaria, quam habuerit S. Hieronymus ? qui vel auctor, vel ut aliqui malunt, emendator exstitit nostræ Vulgatæ. Si itaque intelligere Vulgatam non est intelligere verbum DEI, sed hominis erroribus obnoxii, idipsum erit intelligere interpretationem, quam quivis in lingua hebræa versatissimus dare potuerit textus hebraici. Ulterius : Si hæc ratio valeat, credere oportebit soli primo originali per auctorem ejus exarato, h. e. Prophetis, Evangelistis, Apostolis, quia legere copiam non erit legere Scripturam divinam, sed librarii qui fallere fallique possit. Unde patet, in omni hac materia convenienter recurri ad divinam providentiam, quæ cum sit et sapientissima et potentissima, si voluit finem, similiter applicavit media ad illum obtinendum. Sic videmus DEUM, cum ut rerum naturalium gubernator debuerit providere, ut mundus haberet certitudinem moralem ad commercium civile requisitam, statuit ad hoc media opportuna, fecitque, ut quisque formaret characteres proprios perfecte, difficulter imitabiles ; ut custodes memoriæ publicæ, quantumvis sæpe pauperes et viles, ægre inducantur ad fraudem committendam ; ut duo testimonia raro conveniant ad dicendum falsum etc., quia totum hoc requiritur et sufficit ad hoc genus vitæ et gubernationis, quod DEUS instituit in Republ. humana.